

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: Szabóné Bogall Janka
Cím: Emilia

Forrás: Világ

Bp
(Hely)

1922. 12. 30.
(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Lányor Zsuzsanna

Idő

"1922"

Személy

Közp. nyomt. XX. cs. 23. sz.
SZÁZ MAGYAR ÉLET

EMILIA

IRTA: SZABÓNÉ BOGALL JANKA

Idestova, nyolc esztendő múltán, száz esztendője lesz annak, hogy megszületett. Diszes síremlékét is felállították már a fiumei Campo Santo temető cyprusai alatt 1905-ben. Sokszor eltűnök: vajjon mennyiben járult hozzá hálás nemzete s még nagyobb hálára kötelezett asszonytársainak serege ahhoz, hogy Gerenday Béla remek szoborműve évszázadokon át is jelölje azt a helyet, ahol a magyar nemzet egyik legnagyobb hősnője végre elpihent? Biztos értesülést szerezni azonban erről, mai napig sem tudok. A legújabb nemzedék ma már a nevét sem ismeri. Néhány öreg ember azonban, kinek megadatott, hogy Emilia virágkorában, 1860-tól 1880-ig, legyen fiatal s aki még most is itt gubbaszt és reszket ezen az innessz hideg világon, földérül, újra megmelegszik, ha ezt a nevet látja:

— Emilia... A Családi Kör... Ah, azóta sem volt a világon annál okosabb, bájosabb, lelkesebb asszony... Azóta sem volt szebb, tisztább, lelkesítőbb hetilap...

Ha ezek is átköltöznek majd a szebbik, jobbik világba (óh, hiánynak kell már, hogy csakugyan van ilyen), Emilia nevét majd csak a hivatalos följegyzések fogják tovább őrizni. Ezek csakugyan nem feledtek el róla. Azt, hogy Emilia földi életében Szegegy Mórné, szül. Kánya Emilia volt, mindegyik leszögezte. Nemesak kedves emlékü Szinyey bátyánk életrajz-kollekciója, amelyben össze van gyűjtve mindenki, aki írásműveivel embertársainak hasznos gyönyörűségére, avagy káros gyötülésére volt, hanem a sürűbb rostával dolgozó lexikonok is. Ezekből a följegyzésekből mindenki meg tudhatja, hogy Emilia 1857-ben tünt fel beszélyeivel és társadalmi cikkeivel s ettől kezdve korának egyik legjelesebb írónője volt.

Emilia azonban sokkal több volt, mint a 60–80-as évek egyik legjelesebb írónője. Emilia a nemzet napszámosa volt. Azok közé tartozott, akik 1860-ban, az első sugaras tavaszi virradatban, tíz esz-

tendeig tartó rettenetes féli álom után végre neki-gyürköztek, hogy lerakják nemzeti nevelésünk alap-köveit, abban a balga és hiu reményben, hogy lesz majd ennek az épületnek valamikor még fedele is... Emilia a maga szerény kis kördejával, a Családi Kör-rel ezeknek a sorában dolgozott. Munkában, küzdelemben eltelt élete egy darab szintiszta magyar élet és példája sohasem ragyoghatna fel olyan hatalmasan, mint éppen most, a mi kétségbejuttató napjainkban.

— Vége van már annak az időnek, amikor csak azzal szerethetjük a hazát, hogy a Szózatot énekeltük és borba fojtottuk a honfi-hánatot. A hazának már nincs szüksége a könnyeinkre, a segítő kezünkre várja. A tettek ideje virradt ránk, dolgoznunk kell. De ki tanítja meg nemzeti kötelességek teljesítésére a férfiakat? A nők. Mert minden nemes társadalmi munkának — hogy úgy mondjam — háziasszonyoktól kell fakadnia. És ki tanítja meg a nőket? A Családi Kör, melynek nem lesz majd szentebb kötelessége, mint az, hogy ezeket az erényeket felébressze és ébrentartassa.

Ezt írta Emilia első szózatában, melyet lapjában, a Családi Kör-ben, a magyar honleányokhoz intézett. (Abban az időben még voltak honleányok s ez az elnevezés nem is volt olyan neveléses, mint most.) A háziasszonyokat azonban ritkított betűkkel szedette s egy *hogy úgy mondjuk*-ot tett eléje, ezzel szinte boeszánatot kért a fogalomnak szokatlanságáért és az ő új szavaiért.

Emilia szózatának és a Családi Kör első számának rendkívüli hatása volt. Engel és Mandello uraknak, két pesti nyomdásznak, az első napon már 1600 prenumeránst jelentett a pesti Postamt. A honleányok egyre-másra küldték a három, hat és tizenkét forintot új pénzben és dícsérték az új divatlapokat. Képek is voltak, színes képek, azok az aranyfejkötős, ingvállas, kölönyes magyar menyecskek és a pártás lányok, csak hogy keztől több nem fért el egy műlapon a mékú-nagy erinolinok miatt. Ujlong leveleikben még ezenkívül a lelkes közreműködésüket is megígérték: szorgalmasan fogják küldeni a Rebusokat, mert hiszen szegény Emilia kénytelen volt külön felhívásban erre külön felkérni őket, hogy valahogy megvisszátalja Engelt meg Mandellót. A kiadók ugyanis nagyon nehezen adták be a derekukat s ha

Emilia az ő fölényes varázsával el nem kábitja őket, talán meg sem indítják a lapot.

A kiadó mindig úgy volt a lapalapítással, mint a székely a kocsonyával: félt tőle s addig bele nem vágta a bicskáját, amíg meg nem szokta. És a lapkiadást, főként a pangást és a megbukást, akkor még nem szokhatták meg. Nem úgy volt akkor, mint most, hogy minden héten egyszer, vagy amint szegény jó Komócsy bátyánk mondaná: minden káposzta-napon támad új hetilap. A régi pesti nyomdászok életbe, sőt becsületbevégo dolognak tartották és sárkányölőnek való feltételeket tüztek ki, mielőtt beleszédültek a Családi Kör megindításába. Abból, hogy Rebusok is legyenek s hogy azt az előfizetők készítsék, fejtsek, egy hajszálnyit sem engedtek.

Nagy volt tehát az öröm, mikor az üdvözlőlevelek érkeztek és a prenumeránsok gondoskodtak arról, hogy fokozzák a kiadók megelégedését. Az első 1600-at újabb súlyos és fényes számok követték. A Családi Kör élete már az első negyedévben biztosítva volt. A Rebus-fogás bevált.

— Így is jó — írta Emilia egyik kedves Vallo-más-ában. Csak az a fontos, hogy jöjjenek, hogy szólhassak hozzájuk. Ha megismernek, hiszem, hogy hozzám csatlakoznak. Nélkülük nem alapíthatunk árvaházat, nőképző-egyesületet és segélyalapot az írónak. Pedig ennek meg kell lenni, mert nem beszélhet nemzeti nevelésről az a nép, amelynek árvái koldulnak, asszonyai tudatlanabbak, mint a férfiak és irói nyomorognak.

Hatvankét évvel ezelőtt, 1860-ban mondta ezt Emilia. Sokszor eltűnök: mit mondana 1922-ben, ha kibéne fiumei sírjából s élénk állna szőke szépségében, szelid Madonna-szójával és sugaras, lelkes néző szemével, melynek tekintete mindig megzavarta azokat, akiknek nem volt rendben a számadásuk...

Hogy jobban megértsük azt, amit Emilia az egyetlen műveltségéről mondott, tudnunk kell, hogy Emilia lexikonbeli életrajzában nem frázis az, hogy atyja: Kánya Pál evang. gimn. igazgató, Emmilát Pesten a leggondosabb nevelésben részesítette. Mikor Emilia tizenöt éves volt és első házinevelését befejezték, 1840-et írtak s akkor bizony nagyon röviden bírták a leányok oktatásával. Hogy voltaképpen mit is tanultak, soha ki nem derült. Anyi azonban bizo-

Székesfővárosi házinyomda 1923

nyos, hogy ha nem tudtak németül beszélni, írni és imádkozni, ha nem gitároztak és énekeltek, ha nem tisztelték a manérokat, hiába számítottak arra, hogy műveltségüket valakéi elismerje. Erre a célra tartott minden család egy német Fräuleint, akitől a szülők rettegtek s akit a szülők csodáltak, aki a szülőket megvetette, a leányt azonban kicsiszolta és fényesre politurózta. Az ilyen Fräulein valóságos házi-áldás volt: az anyák a leányaiknak, a leányok unokáiknak adták. Beletartozott a staffirungba. A tata sokszor elfeledhette átadni a hozományt, megküldeni az apánázst, de olyan mama nem volt, aki unokái műveltségének biztosítására oda nem adta volna szeretett vejének a Fräuleint, akit a titkos házi humor Pixeniának vagy Pimpinellának nevezett.

Emilia atyja nem kért az ilyen leány-művelésből. Maga végezte leánya oktatását s így *Emilia*, mire felserdült, minden olyan tantárgyat alaposan megtanult, amiből az evang. gimnázium tanulója esetleg beszekundált. Mindezen felül pedig atyja vezetése alatt igen sokat olvasott. Ismerie a Remekírókat, a régi regényírókat és nem volt előtte tilos könyv az első *Jókai*.

Ez a nagy és féktelen olvasottság megvetette ugyan alapját annak a műveltségnek, melyet *Emilia* később többféle idegen nyelvismeretével, utazásaival igen értékes fokra emelt s amely később nagy segítségére volt úgy irodalmi, mint társadalmi munkálkodásában, de ábrándozásba szédítette a fiatal lány fejét. *Emilia* tizenhétéves korában már férjhez ment — Földényi Frigyeshez — első leányálmái alapján. Következésképpen boldogtalan lett. Szenvedő szívéből, sóvárgó lelkéből fakadtak azok a kötetek, melyek korának egyik legjelesebb irónőjévé avatták s amelyeket ma már csak a Nemzeti Múzeum könyvtára őriz.

A nagy talpraállás idején — 1860-ban — azonban már ő is felébredt. Felbontotta első házasságát és *Szegfy Mór*-ban, a nagyműveltségű, világlátott s igen jeles íróban megtalálta igazi életpárját és munkatársát. A *Családi Kör*-t már együtt, ketten, szerkesztették s ez éppen úgy könnyebbségére volt *Emiliának*, mint hasznára a magyar *Gartenlaubénak*.

Azzal, hogy magyar *Gartenlaube*, nem azt akacom mondani, hogy a *Családi Kör* olyan hetilap volt,

mint a Gartenlaube, hogy *Emiliák* akkori szokás szerint egyszerűen másoltak, utánoztak, sőt még fordítottak is egy mintaképül választott német lapot. Szó sincs róla. A *Családi Kör* egyszerűen csak úgy lett magyar Gartenlaube, hogy csakhamar kiszorította a Fräulein-nevelés alapján kedvelt német lapot, elfoglalta a helyét s a magyar írók olvasására, megbecsülésére tanította azokat, akiket a divatkép és a Rébus hozzácsalogatott.

Huszonegy teljes évig szerkesztette *Emilia* a *Családi Kör*-t, s ez alatt az idő alatt a lap értéke sohasem csökkent, kezdetben is tiszta, szép színvonalra a haladó idő mértéke szerint emelkedett. Az első számba természetesen még *Tompa Mihály* írt és a tündöklő *Jókai* Mór mesélte el, hogy *Milyenek a nők*. Jókaival együtt hívek maradtak *Emiliához* és a *Családi Kör*-höz mindazok, akiket a 70-es évek írói már mint öregeket tiszteltek (vagy megvetettek) s minden fiatal író kitüntetésnek érezte, ha *Emilia* felkérte, hogy nevét munkatársai közé sorozhassa. (Ez annál inkább is örvendetes volt a cigánysoron, mert *Emilia* állította fel azt a szabályt, hogy a kéziratokért is éppen olyan jól és pontosan kell fizetni, mint a nyomdának.)

Huszonegy év alatt ugyanis *Engel* és *Mandello* urak meggazdagodva visszavonultak. A *Családi Kör* *Szegfye*k tulajdona lett. *Emilia* bizony most már nem bérelt szekéren, hanem saját kordéján hordta a köveket, építette az árvaházat, a nőképzőegyesületet s az első nyolc forint új pénzből, amelyet első felhívására egy honleány rögtön beküldött, meg az *Évkönyvekből* az írók segélyalapját.

A saját szekeren, a maga kordéján... Valamelyik építőmester napszámosa jobbat sem kívánhat ennél. A nemzet napszámosának azonban ez a saját kordé, ez a nyakábaszakadt vállalat, gondot, nélkülözést, élszegényedést jelent.

A huszadik évfolyamon túl *Szegfye*k már alig bírták teljesíteni kötelezettségeiket, de teljesítették az utolsó percig. Az utolsó percben, 1882-ben, már csak két számot tudtak kiadni a *Családi Kör*-ből, mely mindvégig csakugyan tiszta, kedves, lelkesítő volt, de olvasóközönsége, más hatások alatt, lassan megváltozott és már nem értette meg.